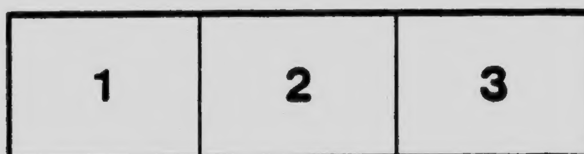
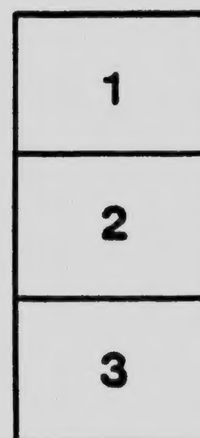
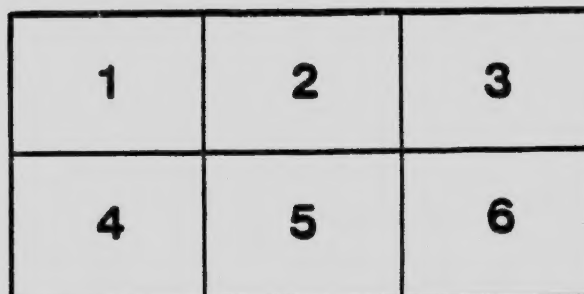

1
2
3

1
2
3

1
2
3
4
5
6

Чого хотять

Соцялдемократи

Зладив

Е. Гуцайло.

Ціна 10. ц.

Накладом і з друкарні „Робоч. Народа“ у Вінніпеґу.

Чого хотять

Соціялдемократи?

Зладив

Е. Гуцайло.

Накладом і з друкарні „Робоч. Народа“ у Вінніпеґу.

34

I.

Те, чого хотять соц.-демократи, э вложен- в їх проґрамі, в якій они означують, за що маэ боронити ся робочий народ. Та тих проґрам э дві: одна мінїмальна, а друга максимальна.

Мінїмальна проґрама, э та проґрама, в якій соц.-демократи означують те, що они хотять здобути ще в часах капіталїстичного ладу, себто тепер, і чим они мають звалити оттой лад. Називаэ ся она мінїмальна тому, бо в ній э вложені такі жаданя, які становлять лиш найконечнїйші потреби суспільства, такі потреби, без яких суспільство не може розвивати ся. Отже э она меньшою проґрамою, себто мінїмальною.

Масимальна проґрама э та, якою означують ся те, до чого остаточно мають дійти соц.-демократи при помочи мінїмальної проґрами. Максимальну проґраму можна означити одним реченэм: Відібрати

продукційні средства з рук поодиноких людий і віддати їх загалови, цілому суспільствови, себто иньшими словами, перевести продукцію всїх средств до житя на ціле суспільсгво, або коротше: Перевести товариську продукцію.

Та, отте реченэ, яке означуэ максимальну (найбільшу, остаточну) проґраму, э найбільше не ясним для богатьох людий, і через те всї ті, котрі э ворогами соціялдамократії, змальовують ту соціялістичну будучність в очах несьвідомих людий так, що ті несьвідомі боять ся соц.-демократів. Через те ми ось тут вперед обговорэмо те, чого хоче максимальна проґрама, а відтак обговоримо мінїмальну проґраму. Робимо те ще й тому, бо дуже а дуже часто лучаэ ся нам, що приходить чоловік до кого не-будь і каже: Я знаю менше більше, чого хотять соціялдемократи тепер, але до чого они хотять довести, як буде виглядав новий лад, оттого я не знаю.

Через те ми подамо лиш коротенько

мінїмальну проґраму, не обговорюючи эї зараз точку за точкою, бо обговоримо эї на кінци, а будем обговорювати максимальну проґраму.

Мінїмальна проґрама, принята дня 20. жовтня 1891. р. в Ерфуртї, звучить :

1. Загальне, рівне, безпосередне і тайне право вибору і голосованэ всїх понад 20 лїт житя горожан без ріжниції пола для всїх виборів і для всїх голосовань. Пропорціональне виборче право і дволїтні законодатні періоди Вибори мають відбувати ся в однім дни і у вільнім від працї дни. Вибрані заступники мають брати плату за свій страчений час. Знесенэ всяких обмежень полїтичних прав, з винятком кураталї.

2. Безпосередне законодавство через нарід при помочи інїціятиви і опрокиненя. Самоозначенэ і самоуправа народів в державі, провінції і в громадї. Вибір урядників впрост через нарід, відвічальність урядників і запорука. Що-річний дозвіл на збиранэ податків.

3. Вихованэ до загальної оборонної служби. Народне військо на місце сталого

війська. Рішенэ про війну і спокій в руках народних заступників. Полагоджуванэ міжнародних спорів мировими судами.

4. Знесенэ всїх законів котрі обмежують свободу думки або право зборів та товариств.

5. Знесенэ всїх законів, які роблять жінку в публичнім житю менше вартною від мущини.

6. Признанэ релїґії приватною річию. Знесенэ всяких видатків з публичних фондів на церковні і релїґійні цїли. Церковні і релїґійні товариства э приватними спілками, котрі свої потреби полагоджують між собою самостійно.

7. Школа э публичною і сьвітською. Наука э обовязковою і обовязковим э посїщанэ публичних шкіл. Наука в школї, всї научні прилади і знаряди, удержанэ в школї получене з їдою э безплатне у всїх публичних школах.

8. Безплатність правної оборони і правного заступництва. Судівництво в руках вибраних народом судіїв. Відклик у всїх карних справах. Відшкодованэ невинно

оскаржених, арештованих, або засуджених. Знесенэ кари смерти.

9. Безплатність лікарської помочи у всїх случаях і базплатність ліків. Безплатність пєхоронів.

10. Постепенно висше оподаткованэ доходів і майна на покритэ публичних потреб, о скілько треба їх покривати податками. Обовязкове само-виявлюванэ і оцінюванэ доходів. Оподаткованэ спадщини відповідно до висоти спадку і до степеня посвоячення. Знесенэ всїх посередних податків, цла і других господарсько-полїтичних уладжень, які шкодять інтересам загалу а э лиш інтересом вибраної меншости.

Для охорони робітничої кляси жадаэмо:

1. Національного і міжнародного законодавства охорони робітника, спираючого ся на слїдуючих підставах:

а) Означенэ найвисшого вісімгодинного дня праці.

б) Заборона заробкованя для дітий низше 16 літ.

в) Заборона нічної роботи, з винятком та-

кого промислу, який по своїй натурі, по своїм технічнім уладженю або по причині публичного добра конче вимагає безперервної праці.

г) Заведенэ неперерваного одноразового часу спочинку що найменьше 36 годин кождого тижня для кождого робітника.

ґ) Заборона тейльор- або трук-системів.

2. Нагляд всїх промислових заводів, досліджуванэ і управильнюванэ робітничих відносин в місті і селї державним робітничим урядом, повітовим, провінційональним урядом і промисловим урядом. Переведенэ найдальше ідучої гіґієни в промислї і торговлї.

3. Правне зрівнанэ земельних робітників і домової служби з промисловими робітниками.

4. Правне забезпеченэ коаліційного права.

5. Забезпеченэ робітника на старість і підчас хороби та калїства державою, і допущенэ робітників до управи тим забезпеченэм.

Ось ті точки мінїмальної проґрами.

Ми кожду обговоримо осібно на кінци отсеї розвідки а тепер переходимо до обговорюваня максимальної проґрами.

Та нім будемо говорити про будуче уладженэ суспільства, спинимо ся ще хвилю на теперішнім, то красше зрозуміэмо новий лад.

Теперішний спосіб продукції називаэ ся і н д і в і д у а л ь н и м, то э кождий працюэ для своэї власної потреби, без взгляду на другого і на ціле суспільство.

Ми сказали: „для своэї потреби'', а не: „для свойого вжитку''. Се тому, бо давно кождий, що виробив, сам з'уживав. А тепер при тім ладі поділу праці кождий виробляэ ріжні предмети для житя не для себе, а для других, виробляэ предмети на продаж у великій скількости, як т о в а р. Ті товари продаэ на ринку, чи де инде, а за частину гроший із проданих товарів купуэ собі всї потрібні для вжитку річи, які також виробили другі люди як товар на продаж і виставили на ринку, в базарі, склепі чи де инде. Отже теперішна продукція э індівідуальною і т о в а р о в о ю,

полягаючою на вимінї за посередництвом гроша

І робітник не дістаэ за свою роботу або за частину своэї роботи тих річий, які виробив, лиш дістаэ гроші, за які він купуэ собі потрібні для нього річи.

Теперішний лад зве ся також капіталїстичним. „Капітал" — се не скарб, не гроші, — а вартістні предмети, які побільшують ся без видатної працї їх властителя. Щоби вироблювати товари, то треба мати знаряди до того, треба мати машини, фабрики і т. д. Треба мати також гроші. Через те великі підприэмства випереджують малих підприэмців, малих промисловців і тї останні падають, банкротують. Ті великі маси людий, котрі не мають нічого, не можуть продукувати товарів на власну руку для себе або на продаж, — противно, они э змушені продавати свою силу великим підприэмствам і они стають у підприэмця лиш помічниками, лиш слугами машин. А що машини заступили вже велику часть людської працї, то підприэмець не потребуэ всїх тих, котрі хотять продати ся йому, а потребуэ лиш малу

частину з них. Через те все э більше робітників, чим місць праці. Через те знов капіталїст маэ перевагу над робітниками, які мусять продавати ся йому за яку будь ціну, щоби лиш могли жити. Мусять приставати на найгірші услівя праці, і тим то капіталїст не э змушений платити робітникови повної винагороди за працю, а лиш платить малу частину вартости праці; решту вартости праці, або так звану **надвишку, надвартість**, ховаэ собі в кешеню.

Тому, що сьогодня треба мати великий капітал, щоби могти самостійно продукувати товари, і тому, що великі капіталїсти при помочи капіталу змогли осягнути великий вплив і силу над клясою бідних, і то осягнути ту силу не працею а визиском робітника, осягнули силу при помочи машин і здираня надвишки, — т[illegible] їх капітали все а все більшають. Та сила в продукції дала капіталїстам ще й велику силу політичну, яку они вихісновують для себе. Бо ті самі люди, котрі продають свою силу рук, мусять продавати дуже часто і свій політичний вплив, чи голос з одних і тих

самих причин: задля хлїба. Отже капіталїст маэ силу господарську, себто економічну і маэ силу полїтичну. Тою своэю силою правлять они суспільством, і через те той лад, яким они правлять, зве ся капіталїстичним.

Той капіталїстичний лад відібрав величезній більшости людства спромогу бути просьвіченим, спромогу вживати тих всїх дарів, який даэ поступ людської думки відібрав спромогу доброго житя родинї, а навіть відібрав хлїб богатьом людям а з тим відібрав свободу людинї розпоряджати собою так, як сього вимагають його духові потреби. Через те повставали проти сього гнету поодинокі гуртки працюючих людий а дальше почали незгоджувати ся з таким порядком всї робітники і дрібні посїдачі продукційних средств, як ось наші фармері і мужики. Бо і ті останні побачили, що їх власність не даэ їм спромоги в капіталїстичнім ладї заспокоювати їх житэвих потреб а також побачили они і те, що они ось туй-туй мусять упасти і збільшити собою ряди нічого-немаючих робітників. Бо то вже э така сила капіталїстич-

ного ладу, що дрібні підприэмці або мужики, чи фармері мусять зробити місце великим підприэмцям, або великим дідичам-плянтаторам.

Але щоб раз на все зарадити сьому лихови, побачили робітники лиш одну, оніську раду на те, а нею э: звалити теперішний лада на його місце поставити другий — перемінити капіталїстичний лад на соціялїстичний.

В тих краях, в котрих капіталізм найскорше розвинув ся, як ось в Анґлії і Франції а відтак в Нїмеччинї, робітники вперед почали про се думати, почали науково удовідняти, що така зміна э конечна і що она мусить наступити. А коли відтак Карло Маркс показав, що розвиток капіталїзму таки сам веде до такого перевороту, коли він ще й се науково узасаднив, що інакше оно не буде, і що сей новий лад переведуть не капіталїсти а та величезна більшість бідних, ті голодні, визискувані робітники, тоги бідні, себ-то пролэтар, взяв на себе ту велику задачу. Робітники але прийшли до переконаня, що той переворот зроблять они лиш тогди,

коли они всї будуть тої самої думки: перевернути лад. Через те сказали робітники, що їм треба гуртувати ся, себ-то орґанїзувати ся, в одну велику громаду, яка має перевести економічний і полїтичний переворот. І та велика громада прозвала себе соціял-демократією.

Доки продукція вела ся лиш людською працею, доти не можна було думати про заведенє соціялїстичного ладу. Бо людською силою можна було продукувати лиш дуже мало, а до того мусїла людина вкладати в продукцію всю свою силу, щоби випродукувати те, чого потрібно було до житя. Але від хвилї, коли людську силу заступлено машиною (парою і електрикою), коли чоловік почав працювати желїзним невільником, в той час за вложенєм лиш малої людської сили може машина, той желїзний невільник, в сотеро і більше разів випродукувати, чим давнїйше чоловік. Та продуктивність машин ще більше піде в гору, чим тепер, і майже зівсїм випре людську силу. Чоловік вже тепер доходить до того, що з нього, давнїйшого робітника, стає ся тепер лиш наглядач машини. Отже

з часом все то більше буде зменшувати ся людська праця а продукція і скількість вироблених товарів буде все і все збільшувати ся. Доки-ж але ті продукційні средства будуть в руках одиниць, доти хосен буде лиш для одиниць, і доти для більшости ті продукційні средства будуть проклятэм. А скоро лише ті продукційні средства перейдуть на власність всього суспільства, то в тій хвилї і благословеньство тої продукції поллэ ся для цїлого суспільства. Отже капіталїзм э першим степенем до соціялїзму. Э він тим першим степенем тому, бо він витворив такий спосіб продукції, без якої не можна собі подумати соціялїстичного суспільсвта, в якім всї працюють, всї працюють мало, і всї мають подостатком всього, чого лиш людина забажаэ в житю.

Розвиток капіталїзму дійде врештї до того, що величезна маса людий опинить ся без працї, без способів до житя. Се зроблять машини. Тогди аж кождий з пролэтарів зрозуміэ свою задачу, зрозуміэ куди він маэ віддати свій голос полїтичний, і тогди рішить ся остаточно на те, щоби

знести приватну власність. Чи те знесенэ піде мирною дорогою, чи кровавою, чи при помочи законодавства, чи при помочи фізичної сили, сего ніхто не може сказати. Се покаже хвиля, час і обставини того часу. Одно з сього буде — то се певно. Через те соц.-дем. орґанізуэ ся політично і економічно, бо і тепер і пізнійше одного і другого треба.

Земля, фабрики, майстерні, комунікаційні средства мусять перейти на власність суспільства і продукціэю буде правити суспільство так, щоби овочі праці йшли в хосен всіх, а не в хосен одиниць. Суспільство буде продукувати всї потрібні річи відповідно до смаку людий. Буде управляти поля, луги, винниці, ліси, городи, буде плекати худобу, будувати здорові, гарні доми, буде виробляти всї роди поживи, найріжнороднійші вбраня, будувати театри, музеї, готелї і т. д. і т. д. Кождий буде мусів вкласти в те частину своэї праці, а коли викаже ся, що він виконав певну скількість праці, тогди буде мав необмежене право на всьо те, чого потребуэ культурний чоловік, щоби жити після своїх

звичок і після своїх фізичних і духових вимог.

Се виглядаэ ніби байка для тих людий, котрі не годні вийти поза межі свого села, міста; а прецінь вже тепер мають те саме малі гуртки людий. Подумайте лиш про перворядні готелї, про маґазини найкрасшого одїня поза шкляними вікнами у величезних містах, де кождий може дістати всьо те, чого лиш забажаэ його смак. Тепер лиш меншість людий тїшить ся тим, а в соціялистичнім ладї будуть мати всї те, бо люди будуть гейби одною великою родиною, в котрій кождий маэ рівні обовязки і рівні права до всього.

Подумаймо собі село із тисячою родин. При тім подумаймо собі, що всї ті 1000 родин э ґаздами. Всї они мають пастухів, отже мають 1000 пастухів. А всю ту худобу може пасти навіть не сто а двох людий, або таки ніхто, наколи та худоба пасе ся на певних означених місцях. Треба лиш пійти видоїти эї, або зловити певні штуки на заріз. Отже э вже найменьше 900 людий-пастухів увільнених від роботи, і они можуть скоротити другим роботу. - - Даль-

ше. Ті 1000 ґаздів мають 1000 плугів. Місто тих плугів може орати кілька машинових плугів і вже знов э кілька соток увільнених від праці і они можуть другим скоротити працю. 1000 ґаздів мають 1000 стоділ. Але коли земля э спільна, тогди не треба їх, бо цьо те збіже зложене далеко від людських осель, де змолотять його машини. Відпаде праця ставленя стоділ, звожуваня збіжа, молоченя на одиночку а стане ся зе при дуже малій скількости людий і праці. Те саме зі жнивом і т. д.

Йдїм дальше. Всї потребують чобіт. Місто ріжних майстерень, може бути одна фабрика, виставлена все в однїй околиці. Загал вибираэ управу фабрики, та постараэ ся о технїків, котрі справлять пляни на фабрику і пустять эї в рух. В ріжних місцях провінції будуть заложені маґазини, в котрих складати меть ся зроблені фабрикою черевики. І коли тепер кождий в склепі дістаэ черевики, які лиш захоче, за гроші, то тим скорше буде міг вибрати собі черевики в такім маґазинї і ще до того без гроший, лиш за виказанэм ся посьвідкою, що він виповнив якусь працю. Та провінція,

котра э богата в збіже, буде продукувати його для себе і для тих околиць, в котрих збіжа нема. Та провінція, котра богата в металі, дерево, чи що иньше, буде продукувати те, що маэ для себе і для других провінцій, котрі тих плодів не мають. Суспільство при помочи виборної управи буде розділювати продукти на провінції так, щоби всі мали всього подостатком.

Не треба бояти ся, щоби хто будь брав собі за богато, бо хто возьме собі приміром 10 пар черевик з маґазину на те, щоби они лежали йому в хаті, коли він все буде міг собі взяти сьвіжі тогди, коли буде потребував? А красти не буде, бо не буде потребував сего робити і позбути ся сеї річи не буде міг, бо ніхто не купить від него; бо пощо купувати, коли кождий задурно всьо маэ?

А працювати буде мусів кождий, бо не працюэш, то не маэш права на вироблені річи.

Про се дало би ся говорити дуже богато, але на се ось туть мало місця. Після отсих примірів може кождий подумати собі ще другі. Головне ту э те, що всі про-

дукційні средства будуть спільні а друге те, що той спосіб продукції скоротить сотки-сотки разів працю. Ми ще дещо пояснимо той спосіб продукції в дальших розділах отсеї розвідки.

II.

Соціялістична держава дуже ріжнить ся від державного монополю. Ось вже тепер богато держав веде в своїм заряді желїзниці. Але се э лиш монополь. Деякі ведуть у своїм заряді виріб тютюну, соли і других річий. Се ще не соціялїзм. Бо туть держава продаэ свої продукти за гроші і не раз лупить гірше, чим який капіталїст. А приходи з монополю дають управителї капіталїстичної держави на вдержанэ свого ладу. Туть держава э капіталїстом і туть она також не платить робітникови повної винагороди за працю, а лиш частину. В соціялїстичній державі просто нема анї приходів, анї розходів в теперішнім значіню. Бо сіль даэ земля, люди видобувають эї і на се не треба гроший, то і розходів нема. Возьмім машини як примір. Матеріял не коштуэ, бо матеріял даэ земля, оброблена

матеріялу не коштутэ, бо люди оброблюють його тому. щоби мати право вживаня других продуктів, отже навіть не треба обмежувати продукції, бо нема найменьшого кошту. Те саме э зі всіми продуктами. А продукувати буде суспільство все найкрасші річи, бо і пощо виробляти гірші і ліпші, коли се суспільство нічого не коштуэ. Суспільство не буде числити на зарібок, бо що з ним зробить? Де подіэ його?

Соц. демократам закидують дуже часто, що они хотять д і л и т и. Се просто безглуздна видумка. Лиш продукційні средства перейдуть на вспільну власність, і продукція буде вспільна, отже що-ж туть ділити? Подумайте, коли би хто хотів поділити фабрику. То не знати, чи кождому вистало би по шрубці. І що з то вийшло би? Хиба те, що знищило би ся фабрику. Ну, а як ділити землю? Она як раз э тепер поділена. А схотївши дати кождому по кавальчику з неі, то всї обернули би ся в дрібних мужиків, які жили би так само тяжко, як і тепер. То пощо новий лад? В соціялїстичнім суспільстві кождий буде мав приватну власність таких річий, які э не-

продуктивні. Коли ти взяв собі убранэ з маґазину, то хто взяв би тобі його від тебе, коли він також може взяти собі в маґазині нове. Те саме з хатами, уладженэм хатним і т. д. Правда, можуть лучити ся такі предмети, яких не може кождий мати, приміром. виконав хтось кістяк передпотопового зьвіра. Але такі річи будуть зложені в публичних музеях. І тепер ніхто таких річий не держить в дома. А такі річи, як памятка по якихись предках, чи кім там другім, буде власностю того. хто маэ эї. Бо що прийде кому з неї, коли би навіть і взяв эї? Така приватна власність буде бережена законом ще більше, чим тепер.

Противно тепер власність не э забезпеченою, бо ті люди, котрі виробляють всьо, не мають до нього права. Їх продукти праці заберають капіталісти. Тепер так діэ ся як в пасіці, де пчоли збирають мід, а пасічник забираэ його і лишаэ робітникам-пчолам лиш тілько, щоби они могли вижити і щоби дальше могли робити для нього мід.

Теперішні робітники стоять троха ліпше від невільників лиш тим, що мають

свободу, але з другого боку э їм гірше, чим невільникам; бо невільника шанував пан так, як пасїчник шануэ пчоли, щоби не поздихали з голоду, а робітник не маэ того пошанівку. Він продукуэ, але може і здохнути; капіталїста се не обходить.

Теперішний лад не шануэ власности. Перше всього капіталїст не виплачуэ повної вартости працї, отже краде частину власности, відтак посередники, як ось купцї, котрі передають вироблені продукти фабрикантом для консументів, себто для вас робітників, хотять також мати зиск, отже знов крадуть частину вашої приватної власности, а в кінци держава накладаэ на ті вироблені вами товари свій податок, який ви платите, купуючи ті товари, отже знов краде частину вашої приватної власности. І де-ж тут э пошанівок приватної власности? Крадіж на кождім кроцї, і то ще законом бережена крадіж. А в соціялїстичнім ладї не буде анї осібних продуцентів і осібних консументів, бо продуцент буде рівночасно консументом, не буде купців, не буде податків, отже не буде кому красти приватної власности. Противно те-

пер, ті, що крадуть і стережуть крадежи, себто пани і попи, кричать, що соціялїсти хотять красти приватну власність Они боять ся, щоби той легкий спосіб крадежи в теперішнім ладї не вірвав ся їм. Ось в чім сук!

III.

Соціал-демократам закидують дуже часто, що они в своїй будучій державі знищать релїґію і знищать родину. На місце родини поставлять вільну любов — так кажуть вороги народу.

Що до релїґії, то вже тепер каже соц.-демократія, що віра э приватною річию. Се-б то вір собі, як ти хочеш. Лиш та твоя віра не сьміэ бути визиском другого, она не сьміэ перешкаджати другому. Подивіть, — тепер майже всї держави, себ-то капіталїстична кляса, котра править теперішними державами, схиляэ ся до одної релїґії і підпираэ эї, а другі релїґії лиш терпить або поборюэ. Така держава даэ частину своїх доходів на піддержку любої эї релїґії. А се э дуже несправедливо, бо в ть

державних доходах э гроші і таких людий, котрі не вірять так, як вчить піддержуваня державою релїґія. Соціялїсти але хотять, щоби ті люди, котрі мають якусь там певну віру, певний релїґійний обряд, щоби они самі собі піддержували його, щоби другі люди не були примушувані до піддержуваня такої релїґії, котрої они не люблять.

Зате соц.-демократи э ворогами всесвістного релїґійного ґешефтярства, якого допускають ся попи. Они, приміром, кажуть молити ся робітникам тогди, коли їх гнетуть капіталїсти, они кажуть молити ся тогди, коли капіталїст викине робітника на улицю, але коли робітники страйкують, тогди попи не кажуть капіталїстам молити ся, а бог вже якось поможе їм, лиш зажмурюють очи на те, коли капіталїсти вживають поліції і війска до здавленя робітничої волї. Скажіть же! — чи се належить до релїґії? Чи-ж можливо, щоби одним мав помагати бог а другим поліція і військо? Нї, се э релїґійне ґешефтярство.

Соц.-демократія э навіть далеко більше толэрантна для ріжних вірован, чим

так звані вільнодумні лїберали, бо соц.-демократизм спочиваэ на матеріялїстичнім пониманю історії, і знаэ, що релїґія э виплливом економічних обставин. Соц.-демократи хотять, щоби кождий міг користати з того, що даэ наука, щоби кождий сам міг провірити те, в що він вірить, а нехай він не знати як вірить, то те ще не перешкаджаэ, щоби він був гарним товаришом.

А вже найгіршим плюгавством э закидати соц.-демократії вільну любов, або, як дехто каже, віспільність жінок. Подумайте лиш, чи можливо, щоби так думали соціялїсти, ті соціялїсти котрі хотять вільности, рівности і братерства? Чи можливе э те, щоби ті самі люди хотіли завести таке страшне невільництво жінки? Се-ж страшне невільництво, коли би кождий мущина мав право до кождої жінки.

Послухай, чого хотять соц.-демократи.

Перше всього треба взяти на увагу, що супружество э спілкою двох осіб обидвох полів. Відношенэ між одною особою а другою не э таке просте, як ось між двома контрактом звязаними людьми. Супружне

відношенэ спочиваэ на двох підставах, іменно на матеріяльній і на ідеальній. Супружество маэ на меті 1. вдоволити і доповнити потреби обох половин викликані любовію, себто виповнити товариські, приятельскі і любовні потреби обох людий; 2. маэ вводити господарський поділ праці, який тепер в той спосіб виявляэ ся, що муж заробляэ а жінка веде домашнє господарство; в тім поділї праці э рівночасна комуна в посїданю майна, себто э спільністъ майна; 3. супружество э інстітуціэю, яка витворюэ потомство, плекаэ і виховуэ эго.

По такім розложеню супружого відношеня э легко сказати, як буде виглядати оно в соціялїстичній державі Деякі точки того відношеня змінять ся, бо змінить ся цілий господарський систем.

Приміром, веденэ домашного господарства жінкою переведе ся. Бо ось вже тепер богато людий, котрі мають средства на те, не ведуть кухнї в дома, а їдять в ресторанах, бо варенэ на одиночку в дома э лише стратою часу і великою працею. А ті річи, які давнійше виробляла жінка, вже тепер купуэть ся готові в склепах. Тим

більше буде се можливе в социялістичній державі.

Дальше знов плеканэ новонароджених дітий змінить ся троха, — розуміэ ся на ліпше. Вже тепер э заведеня, де плекають новонароджених дітий, і вже тепер богато материй не плекаэ своїх дітий а передаэ сю роботу другим. Розуміэ ся, що такі заведеня не будуть уладжені, як ось тепер подекуди, а з найбільшим конфортом і будуть ведені найкрасшими повитухами і найкрасшими педаґоґами.

Вихованэ э штукою, якої не вміють і не можуть вміти всї родичі. Виховуванэ вимагаэ знаня і вправи так само, як кожда иньша штука або ще й більше. Треба мати знанэ психольоґії, треба бути бистроумним а з тим треба уміти злучити розум, пестощі, строгість, сильну волю і велику терпеливість в одно, щоби виховувати другого. Наші школи, які э ось тепер, не вмили ся навіть до таких виховуючих заведень. Їм так до виховуваня, як коневи до снованя шовкових ниток.

Про примус нема навіть бесіди. Социялістичне суспільство лишить се волі роди-

чам, чи они маленькі діти будуть самі виховувати, чи віддадуть їх до публичних заведень.

Зі зміною господарськоі системи змінять ся дуже богато в супружім житю. Висше згадані приміри вже вказують на се. Зате супружество буде більше спирати ся на любови, а не як доси на грошах. Доси звичайне вихованэ або таки просто гроші э причиною супружества. Чи-ж маэ бути щастэ в такім супружу? Звичайно вже по весілю починають ся сварки між мужом а жінкою задля чисто господарських причин або задля гроша. А розійти ся не годні, бо тяжко дістати розвід. Через те одно другого нераз ненавидять, одно другого вважаэ лиш проститутков. А соціялісти кажуть, що супружество э сьвятинею любови, а де сього нема, там не повинно бути супружества, там повинен бути розвід.

Де сього нема, там родить ся кривда для цілого суспільства, бо супружество, яке не любить ся, не може добре виховати своіх дітий, — виховати зле дітий, значить зробити кривду суспільствови. Суспільство

дістаэ через те зле вихованих горожан. В соціялістичнім ладї господарське питанэ в родинї відпаде. Лиш любов, і то виключно лищ одна любов буде вязати мущину з жінкою; де сього не буде, там мусить бути розвід.

Противно, теперішний лад знищив родину. Подумайте лиш про ті мілїйони робітників, котрі все і все в роботї, цїлими днями не видить жінка мужа, родичі дїтий, а коли в вечер зійдуть ся, то не милують ся, а відпочивають і числять, як прожити завтра. Про вихованэ дїтий і бесїди нема. Знов же в клясї богачів э ще гірше, чим у робітників. Там женять ся майже всї лиш задля гроша. Любов там не граэ ніякої ролї. Доперва аж по шлюбі починають шукати обоэ любови. Звичайно він де-инде а она де-инде. Через те доми висшої кляси людий э переважно гарно уладженеми простітуційними домами.

Богато людий не може женити ся в теперішнім ладї, бо знають, що не будуть мати спромоги вдержати родини; — не буде чим прогодувати ся. Через те нежонаті мущини шукають головно вдоволеня

поза супружеством, а з другого боку богато жінок, не маючи спосібности заробити руками, мусить продавати своэ тіло тому, хто даэ гріш. В соціялістичній державі відпаде питанэ прожиткуваня родини, бо кождий буде мав забезпечений прожиток своэю малою працэю.

Всі ті, котрі э прихильниками теперішнього ладу,э прихильниками проституції. Найбільшими ворогами соціялістичного ладу э католицькі нежонаті попи, бо они э найбільшими прихильниками простітуції. Они э власне тими, котрі сходять ся полово не з одною а з богатьома жінками. Не вірте жадному з них, що они не знають, що то э любовне милуванэ, любовні пестощі. Они практикують се найбільше, і то не з одною жінкою, а все і все з иншою.

Нежонаті попи і богаті пани, то прихильники простітуції, бо они все і все купують собі любов. Перші за ціну неба другі за гроші. Попи спеціяльно э проти розводів тому, бо їм э лекший доступ до таких жінок, котрі не люблять мужів, а пани знов лекше можуть дістати за гроші жінку, котра держить ся при ненависнім

мужови задля вдержаня дітий і задля нерозривности шлюбу. От маэте ще одну причину, чому ті дві касти так ворожо відносять ся до соціялїстичного ладу.

Найбільшими ворогами простітуції э соціялїсти, бо они знають що она виходить лиш ізза матеріяльних обставин. Соціялїстичний лад не буде знав, що то таке простітуція. Соціялїзм э найкрасшим заведенэм для супружества, для родинного житя, для плеканя дітий і для вихованя дітий. З хвилею заведеня соціялїстичного ладу шезне той страшний бруд половоі розпусти, половоі продайности, і полового пониженя Любов і ще раз любов засіяэ в повнім своім блеску на руїнах зіпсованого попівсько-панського зігнилого ладу. Лиш ми, лиш ті одні соціял-демократи умізмо цінити сьвятість любови, бо ми боремо ся за такий лад, де любов стане короною всїх людських почувань.

IV.

Головно так звані інтелїґентні робітники, як ось урядники ріжного рода, ті люди, котрі з тяжкою бідою покінчили ви-

сші школи і просто чудом втікли від тяжкої тілесної праці, ті люди, хоть э плачені як робітники, боять ся назвати себе робітниками, і боять ся соціялїстичного ладу. Они втікли з пекла нужди і от они боять ся, що в соціялїстичнім ладї мали би ся зрівнати назад з тими, з поміж котрих они вийшли. І ті люди звичайно кажуть, що соціялїстичний лад поробить зі всїх однакових людий після одної міри. Однаково вбирати муть всїх, однаково годувати всїх, однакове знанэ буде мати кождий і т. д. Такі думки показують лиш, що ті люди э дуже а дуже короткозорі і що в їх пятах э невольничий страх перед упадком зі щаблїв тої драбини, якої они держать ся. Перше всього продукція всього того, чого потрібно буде до житя, не буде обмеженою що до якости а противно буде розвиненою красше чим тепер, бо се не буде нічого коштувати суспільства. Що до знаня, то нема найменьшого страху за нього, бо в соціялїстичнім ладї кождий буде мусїв вчити ся що найменьше до двайцятого року житя, себто до того часу доки треваэ розвиток людини. Чи-ж може заздро ім, що не-

лиш они, але і ось ті потомки теперішних невчених чорноробів мають бути вченими людьми? Бо лиш заздрість може викликати такі думки. Бо соціялїсти не лиш в будуччинї, але вже тепер є за найбільшою свободою науки і за найбільшим використуванэм людського знаня.

Соціялїсти не є лише прихильниками заспокоюваня жолудкового питаня. Они мають також змисл до красних штук, до поезії, до музики, малярства, і т. д. Глядіть лише на соціялїстичних заступників в парляментах. Они все і все підпирають і позваляють на видатки для шкіл, для штуки, взагалї на культуру. А в соціялїстичнім ладї поезія і штука буде ще більше розвивати ся, чим тепер, бо людина не буде мати жури за прожиток. Він всї свої духові сили оберне на вишукуванэ все то більшої краси в житю, в своїх думках і дїлах. Знанэ і штука розвинеть ся більше чим тепер, бо більше людий буде думати про се і через те буде більша конкуренція духова. Науки дуже а дуже поглублять ся, бо всї будуть мати доступ до неї. І ті талани, мілїйони таланів, котрі пропадають

тепер, будуть творчими. Винаходи будуть йти за винаходами, бо людство все і все буде перти до того, щоби влекшити собі працю. Доси машини э проклятэм для людий, бо они відбирають людям зарібок, а в будучности будуть благословеньством, бо они відберуть людині працю. Праця людська обмежить ся лиш на звичайне стороженэ машини, чи она добре йде, чи не зіпсувала ся.

Не думайте, що лиш голод і любов э творцями людського поступу. Ще і нудьга маэ свої права. Нудьга не даэ людському мозкови спочивати. Порожний мозок так само, або ще більше, наносить прикрість людині, як порожний жолудок. Чи можливе э те, щоби вчені мозки могли спочивати і не витворювати нічого? Се просто противне людській натурі, противне самій природі, котра в кождім своїм атомі не спочиваэ, а все творить щось нове. Не бійте-ж ся. Будете і ви всі творцями, ще в сотеро більшими, чим тепер, бо доси лиш дехто з вас бавить ся в конкуренцію духової творчости, а більшість інтелїґентів звичайно засуджуэ свій мозок на знидінэ коло

шклянки пива або карт.

Соціялістична рівність є дуже розумною рівностію. Она хоче рівности средств, рівности ціли, рівности діланя. Чи тепер дитина їсть те саме, що й старий, хоть обоє є они в тій самій родині і мають рівні права до їди? Ні, бо не однакові вимоги є у них. Чи двох братів вбирають ся однаково? Ні, бо кождий любить иньший кольор. Те саме й в соціялістичнім ладі. Рівність у всїм, але індівідуальність одиниці, потреби часу і мети, та вимоги діланя будуть як найширше увзгляднені. Противно, тепер сього нема. Теперішний лад нехтує вимоги дитини, старця, хорого, талановитого, і т. д. в хосен малого гуртка людий.

Дехто знов боїть ся, що земля не настарчить всього стілько, щоби кождий мав всього подостатком. Вірте, що се є такий самий страх, як колись дике племя бояло ся другого, щоби те друге не з'їло йому того, що дала природа. Правда, що колись людий менше було, а люди з голоду вмирали. Тепер є більше людий, а земля достарчає всїм їди і всього того, чого треба до житя. Чим більше поширяє ся людське

знанэ, тим більше спромагаэ чоловік видобути з землї ріжних эї плодів. Будьте певними, що земля ще тисячі разів більше може видавати, чим тепер видаэ. Треба лише приложити до неї більше знанэ хемії і фізики.

Ті люди, котрі призвичаїли ся до ріжних вигод, до люксусу, боять ся, що в соціялїстичнім ладї будуть всї вживати простих, примітивних річий, бо, мовляв, соціялісти то робітники, а робітники на люксусі не розуміють ся. Цікаво спитати таких сватків, як они думають про будову тїла у робітника і про будову тїла у такої людини, котра призвичаэна до люксусу.

Чи може э які ріжниці? Нема ніяких! Чи робітник не потрафив би мешкати в гарних палатах, їздати автомобілями, ходити до театрів, вбирати ся як найкрасше і т. д. і т. д.? Певно, що потрафивби. Чим більше видосконалюэ ся людський розум і людські почуваня, тим більшої вигоди вимагаэ людина для себе. І ми повинні виховувати себе взаїмно до вигідного житя, до вживаня того всього, що даэ культура. Простота, невигоди, се просто панська по-

півська наука для невільників, щоби ті невільники не покушали чого будь ліпшого і не зажадали того самого для себе, що має лиш мала купка людий визискувачів! Се просто перевернені понятя є в тих людий, котрі думають, що звичайний робітник не повинен мати золота, срібла, йти до кофейні, до найкрасших ресторанів, до театру, на вистави красних штук, не вбирати ся виставно і т. д. А по що-ж теє все є? Лиш для панів може? Ні, для всіх, для тих хто сотворив теє своїми руками, своєю силою. Ми не хочемо сірих жебраків, а людий з найкрасшим смаком, з найкрасшими помислами, людий з найкрасшими вимогами, бо краса родить красу, а простота родить лиш бруд і отупінє.

Ми хочемо сотворири рай; красший рай чим той, який обіцють попи по смерти. Бо той посмертний рай дуже а дуже жебрацький. Там нічого нема. Там ані не їш, ні не пєш, не одіваеш ся, не любиш, ані не навидиш, не сьмієш ся, ні не плачеш, навіть не ходиш а вічно і вічно хвалиш і хвалиш бога. І чи варта постити, бідувати, нищити себе ось туть, щоби заробити

собі на такий вічний кримінал, в якім навіть не вільно буде тобі нічого иншого думати, як лиш одно: „Осанна, і осанна во вишнїх''?

Лишім же той рай для тих, що видумали його, а самі стремім до того, щоби змінити теперішний лад і сотворити новий, красший. А знайте й те, що нїхто,а ви самі сотворите його. У вас є та творча сила, що держить всьо, і та сила, щоби перемінити те, що держите. Лиш сьміло, лиш із завзятєм беріть ся то дїла. Лиш ставайте в один великий гурт соціял-демократії, лиш вибирайте самих своїх соц.-демократичних предстевників в законодатнї тїла, щоби скорше захопити правлїнє в наші руки. Розвиток технїки, розвиток працї, розвиток суспільного господарства пре нас всїх туди, тож не опираймо ся, бо се неприродний хід йти проти струї розвитку; він роздопче впертого і піде далї. Кидайте старе, беріть нове,ідїть вперед і вперед, товариші,до нового красшого сьвіта—до раю!

Про мінїмальну проґраму задля браку місця поговоримо другим разом.

Віннїпеґ, 2. січня 1914.

Читачу! Щоби ти наскрізь міг запізнати ся з тим, чого хотять соц.-демократи, щоби ти знав все і все правду незакаламучену ніякими буржуазними підшептами, то читай ріжні соц.-демократичні книжки і часописи.

З часописей читай все:

„РОБОЧИЙ НАРОД", „БОРБУ" і „ДОБРУ НОВИНУ".

Адреси до них такі:

„ROBOTCHYJ NAROD",
BOX 3658 STA. B.
Winnipeg. Man. Canada.

Коштуэ 2 дол. на рік.

„BORBA", Czernowitz,
AUSTRIA, BUKOWINA.

Коштує 1. дол. 50 ц. або 4 К. на рік.

„DOBRA NOWYNA"
LEMBERG, AUSTRIA, GALICIA.

Коштує 1 дол. 50 ц. або 4 К. на рік.
